

Н.В. Букіна
кандидат філологічних наук., доцент кафедри журналістики ФМВ
(Національний авіаційний університет, Україна)

Веб-ресурси медіакритики як інформаційно-освітнє джерело навчальної дисципліни “Медіакритика”

Нині ми стаємо свідками глобальної віртуалізації ЗМІ. Втім, процес трансформації багатьох ЗМІ в інтернет-формат має як схвальні, так і негативні наслідки. Медіакритика сприяє удосконаленню рівня національної журналістики. У статті здійснено моніторинг та опис діяльності провідних веб-ресурсів із медіакритики — веб-сайту Detector.media, часопису «Медіакритика», порталу Stopfake.org, визначені провідні тенденції в галузі сучасної інтернет-медіакритики.

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними тенденціями в інформаційному суспільстві, ЗМІ та освіті. Сучасний світ орієнтований на розвиток інноваційних технологій, зокрема, Інтернету. ЗМІ, намагаючись вплинути на суспільну думку, утримати рейтинги, активніше використовують ресурси кіберпростору. Більшість ЗМІ створили власні інтернет-ресурси, певна кількість існує одночасно в реальному та віртуальному форматі або ж перейшла виключно на останній. З одного боку, Інтернет сприяє прогресу і відповідає сучасному ритму життя, бо “вивільнює” інформацію, ліквідує інформаційні кордони між країнами, пришвидшує мобільність отримання даних, надає можливість інтенсивного зворотного зв'язку між журналістами та зі споживачами інформації. З іншого боку, спостерігається значне зниження культурної та стилістичної якості контенту, зловживання ЗМІ професійної етикою (фальсифікації, маніпуляції суспільною свідомістю тощо). Сучасний журналіст має бути творчою й ерудованою людиною, вміти критично мислити, володіти власним художнім стилем, гарно писати, добре орієнтуватися в тематиці, яку він висвітлює. Водночас важливо дотримуватись канонів професійної етики, орієнтуватися на найвищі освітні стандарти, зберігати правила медіабезпеки. Тим самим, своїм власним прикладом покращувати імідж української держави, культури і журналістики на міжнародній арені.

Розвитку всіх вище вказаних знань і навичок сприяє навчальна дисципліна “Медіакритика”. Медіакритика як галузь знань поєднує інформаційну, культурну, освітню площини медіапростору, допомагаючи журналісту і студенту-журналісту бездоганно в ньому орієнтуватися.

Сучасний навчальний процес вимагає як врахування емпіричного досвіду і знань у дисциплінах, що викладаються, так і новітніх підходів до освіти. Нині у викладанні медіакритики надзвичайно важливо синтезувати знання, базуючись одночасно на академічних доробках світових і вітчизняних авторитетів, що існують у друкованому форматі, а також, користуючись матеріалами відомих журналістів-практиків та провідними спеціалізованими веб-ресурсами. Оскільки кількість українських веб-ресурсів із медіакритики

останнім часом зростає, вважається за необхідне увиразнення таких, які можуть бути використані в педагогічній діяльності з огляду на інформативність, корисність для студентів, доцільність у навчальному процесі. Актуальності темі додає гостра потреба в якісних ресурсах дистанційної освіти в зв'язку з перебуванням світу на тотальному карантині через пандемію COVID-19.

Мета дослідження полягає у виокремленні якісних вітчизняних інтернет-ресурсів з медіакритики задля покращення профільного освітнього рівня студентів-журналістів, їх систематизації та використанні в практичній діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливостях їх використання для підготовки студентів, викладання курсів із медіакритики, оптимізації процесу підготовки курсових і дипломних робіт студентами спеціалізованих кафедр і підрозділів, підготовки і написання наукових статей, в тому числі, надання консультацій студентам, які переймаються проблемою функціонування ЗМК, присвячених медіакритиці. Також практичне значення статті полягає в можливості екстраполяції теоретичних посилок у практичну площину діяльності власне журналістів вітчизняних ЗМК, які займаються медіакритикою.

Український медіаексперт О. Довженко визначає медіакритику як сегмент журналістики, що аналізує та оцінює медійний продукт [1].

На думку американської експертки з медіастетики В. Ваят, критика преси – постійний процес обміну і дебатів про роль і роботу преси. [2: 1-9]

Власне медіаконтентом багато займається вітчизняна дослідниця К. Горська [4]; еволюції ЗМІ: від друкованого верстату до інтернет-видань в Україні присвячені наукові праці С. Даниленка [3].

Слід зазначити, що розуміння і адекватне тлумачення терміну змінювалося зі зміною суспільної свідомості, економічних чинників: закриття чи відкриття нових ЗМК; домінантою електронних ЗМК над друкованими тощо.

Наразі існує багато визначень поняття “медіакритика”, що дозволяє зрозуміти масштабний характер і поліфункціональність вияву у медіакультурі й професійному медіапросторі.

В розумінні авторки дослідження медіакритика — галузь журналістики; багатовимірне, синкретичне явище в медіапросторі, яке є відповіддю спеціалізованих ЗМІ на суспільно-політичні та культурні події в державі, а також, яке пов'язане з професійною оцінкою діяльності журналістів.

Наразі, одним із найвідоміших інтернет-ресурсом із професійної медіакритики є сайт Detector.media, який, так само, як і ГО “Детектор медіа”, очолює відома українська медіаекспертка Н. Лигачова [4].

“Редакційна політика” Громадської організації «Детектор медіа» (до 2014 року – ГО «Телекритика»), як зазначено на самому сайті, підтримує демократичні цінності в журналістському середовищі, обстоює дотримання професійних стандартів в українських засобах масової інформації та аналізує якість їхнього контенту. Це зобов'язує працівників усіх видань і проектів ГО «Детектор медіа» (далі «ДМ») особливо ретельно дотримуватись етичного кодексу та стандартів журналістської професії [4].

Веб-ресурс Detector.media оновлюється щоденно, публікуючи багато цікавих й актуальних матеріалів на різноманітну тематику, про що свідчать наявність таких рубрик, як: «Критика», «Моніторинг», «Ринок», «Спільнота», «Виробництво», «Medialife», «Блоги» тощо. Сайт також пропонує перехресні посилання на рубрики, що дозволяє обирати контент відповідно до жанрів журналістики (новини, статті, інтерв'ю тощо), а звідти переходити до великих рубрик. Наприклад, натиснувши на рубрику «Інтерв'ю», можна бачити інтерв'ю, розміщені в розділах «Спільнота», «Інфопростір», «Виробництво» тощо. На веб-ресурсі також наявний проєкт Media Sapiens, який допомагає онлайн-аудиторії орієнтуватися в інформаційному просторі, вчить, як розпізнавати фейки, протидіяти маніпуляціям у ЗМІ та навчає медіаграмотності. Інформація, яка надається, може стати у пригоді як студентам, котрі опановують журналістську освіту, так і досвідченим журналістам.

Як зазначає І. Тонкіх, сьогодні в медіасегменті Інтернету вже існують видання, які можна вважати конвергентними ЗМІ: базуючись на інтернет-платформі, вони самостійно виготовляють аудіо-, відео- й текстовий контент [5].

Detector Media активно застосовують технології конвергентної журналістики, зокрема, відеоролики у розділі “Відеотека”.

За авторськими спостереженнями, наразі дуже популярний портал Stopfake.org. Він займається перевіркою тотожності фактів, повідомляючи всім бажаючим про викривлення тої чи іншої інформації, що подана в електронних, друкованих ЗМІ. В офіційному представленні організації написано: «Громадська організація **«Центр Медіареформи»** – освітня платформа, заснована Могиллянською школою журналістики з метою запровадження в Україні високих стандартів журналістської освіти, підвищення рівня медіаграмотності, інформування про небезпеки пропаганди та поширення неправдивої інформації (фейків) у ЗМІ» [6]. Головним редактором онлайн видання є Є. Федченко.

В середньому на місяць портал Stopfake.org. продукує від ста двадцяти до ста сорока матеріалів, що переважно носять політичний характер і є предметом найприскіпливішого аналізу журналістів інтернет-видання. Наголошую, що створено організацію саме для політичної журналістики, про це свідчить перелік матеріалів: публікації про політичні події у Криму, показані з дихотомічних сторін глобального політичного впливу: Р. Халілов, для Крым.Реалии, «Потрібно нагадувати, що Крим – це Україна» [7], П. Кривошеев, для Крым.Реалии : «Міфи – продукт будь-якої імперії»: Експерти – про ідею заснувати «день звільнення Криму від України [8], Публікація І. Яковенка про О. Навального: “Ніж у спину від корисних ідіотів” [9]. На сайті наявні наступні рубрики: “Головна” (хроніка новин), “Окремий погляд”, “Контекст”, “Інструменти”(навчальний інструментарій, як відрізнити фейки від правдивої інформації тощо), “Дослідження”, “Про нас” (інформаційна довідка про організацію (див. вище і про співробітників ресурсу), “ФВЧек” (фактчекінг) й наразі актуальна рубрика “Covid-19”. Великий плюс сайту в тому, що матеріали публікуються 13-ма мовами (українська, англійська, російська,

румунська, болгарська, іспанська, німецька, чеська, французька, сербська, польська, італійська, голандська): ледь не безпрецедентний випадок на вітчизняних інформаційних веб-теренах, що відкриває широкі можливості як для мультирівневого поширення даних для читачів багатьох націй, так і для бажаючих вивчати іноземні мови. На жаль, регулярне оновлення всіма заявленими мовами відсутнє. Зокрема, голандською мовою останній раз інформацію оновлювали у 2016 р. Матеріали порталу мають характер яскраво виражених аналітичних статей. Втім, журналісти видання Stopfake. org. Виступають, здебільшого, як редактори-компілятори. Практично всі без виключення матеріали, розміщені на порталі, починаються з констатації факту, що інформація була взята з певного телеканалу, іншого інтернет-видання, іноді джерело – блогер або анонімні автори в соціальних мережах. Такий підхід одночасно ускладнює і полегшує справу медіакритики. Коли інформація вже була подана в професійному ЗМІ – це означає, що текст вичитано, відкореговано і, до певної міри, перевірено. З іншого боку, при публікації тексту в виданні Stopfake. org. і подальшій його інтерпретації журналістами самого видання вже досить важко встановити власне авторство. Враховуючи, що опоненти порталу також можуть вдаватися до контраверсійних заходів, аж до судових позовів, це ускладнює ситуацію із власне кропітким, незалежним аналізом.

Безперечно, матеріали Stopfake. org. можуть бути задіяні під час політичних змагань в Україні, але говорити про певну якість медіакритики як критичного аналізу саме журналістських творів опонентів, не доводиться. Втім, для розуміння загальної політичної ситуації у світі і в Україні, для підвищення освітнього рівня фахових журналістів і студентів у справі фактчекінгу, публікації сайту бачаться дуже корисними.

Наступним виданням, яке можна зарахувати до переліку видань, де домінує медіакритика як метод і стиль, є часопис «Медіакритика». ЗМІ засновано у 2003 році Інститутом медіа-екології (екології масової інформації) Львівського національного університету імені Івана Франка та Західноукраїнським центром «Нова журналістика». Часопис публікує наукові та науково-популярні статті (есеї) з проблем масової комунікації та мас-медій. Виходить друком щоквартально. Електронна версія оновлюється в міру надходження матеріалів. Голова редакційної колегії — відомий журналіст і вчений Б. Потятиник.

Уже сама назва засновника: Інститут медіа-екології налаштовує на образне сприйняття інформації, гармонізацію і, умовно кажучи, «поетизацію» поданих текстів.

Природно, що домінують матеріали загальнокультурного та загальноцивілізаційного значення. Гасло онлайн-веб-ресурсу: “Змінимо медіа на краще”.

Матеріали, розміщені в часописі «Медіакритика», в основному, належать до групи аналітичних жанрів (стаття, огляди), приблизно третя частина тяжіє до есеїв – група художньо-публіцистичних жанрів. Тексти читабельні, зважені, мають солідне наукове і філологічне підґрунтя. Багатство асоціативного ряду, несподівані яскраві порівняння, навіть метафоричність,

безперечно дозволяє говорити про високий концептуальний і відмінний стилістичний рівень тексту.

Як підсумок можна констатувати, що в Україні існують кілька груп інтернет-видань, які спеціалізуються на медіакритиці. Поки що відчувається брак журналістів, спеціально підготовлених саме для творчої роботи у царині медіакритики. Цілком очевидно, що мають бути організовані курси перепідготовки або підвищення кваліфікації на базі популярних інтернет-порталів. Відповідальність за підготовку методичних рекомендацій та написання фахових наукових статей, присвячених медіакритиці, мають взяти на себе викладачі спеціалізованих навчальних закладів. За умови дотримання цих та інших позицій, з урахуванням специфіки жанру, медіакритика має шанси стати одним із провідних напрямів електронної журналістики в Україні.

Список літератури

1. Довженко О. (2010). Медіакритика в Україні: недоросла й недооцінена. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/10923/2010-11-08-mediakrytyka-v-ukrayni-nedorosla-y-nedootsinena/>
2. Wendy N. Wyatt (2019). Press Criticism. The international encyclopedia of journalism studies. Tim P. Vos and Folker Hanusch. 1-9 pp.
3. Горська К. (2016). Медіаконтент: трансформація на перехресті аналогової та цифрової культур : монографія / Катерина Горська ; за наук. Ред.. проф. Іванова В. Ф. — К. : Інтерсервіс. — 380 с.
4. Даниленко С. (2010). Громадянський вимір комунікаційної революції: Модернізація суспільних комунікацій від друкарського верстата до соціальних мереж : [монографія] / С. Даниленко. — К. : ІМВ. — 310 с.
5. Тонкіх І. Ю. Інтернет-журналістика. Жанрівінтернеті [Електронний ресурс]: навчальний посібник / І. Ю. Тонкіх. — Електронні дані. — Запоріжжя : ЗНТУ, 2017.
6. Stopfake.org [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.stopfake.org/ru/o-nas/>
7. Рустем Халілов. Потрібно нагадувати, що Крим — це Україна/ [Електронний ресурс] :<https://www.stopfake.org/uk/potribno-nagaduvati-shho-krim-tse-ukrayina-ministr-tkachenko-pro-borotbu-z-rosijskoyu-dezinformatsiyeyu/>
8. П. Кривошеєв. Міфи — продукт будь-якої імперії. Експерти — про ідею заснувати «День звільнення Криму від України» / [Електронний ресурс] . — Режим доступу: [krimu-vid-ukrayini/https://www.stopfake.org/uk/mifi-produkt-bud-yakoyi-imperiyi-eksperti-pro-ideyu-zasnovati-den-zvillennya-krimu-vid-ukrayini/](https://www.stopfake.org/uk/mifi-produkt-bud-yakoi-imperiyi-eksperti-pro-ideyu-zasnovati-den-zvillennya-krimu-vid-ukrayini/)
9. І. Яковенко. “Ніж у спину від корисних ідіотів”/ [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.stopfake.org/uk/igor-yakovenko-nizh-u-spinu-vid-korisnih-idiotiv/>